

resources and social status on the retirement satisfaction and health of retirees. Journal of gerontological social work. 2019. №62(1). P. 86 – 107.

Waseem F., Jibeen T., Iqbal W. Z. Determinants of Life Satisfaction: Role of Living Arrangements, Social Status, and Perceived Satisfaction in Women. Journal of International Migration and Integration. 2019. №1. P. 15 – 23.

Weiss Y., Fershtman C. Social status and economic performance: A survey. European Economic Review. 1998. №42(3-5). P. 801 – 820.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ягунова Ю.В.

магістрантка ОП «Психологічна реабілітація»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабну війну проти України. Українське суспільство опинилося в умовах, яких не зазнавало понад 70 років. В країні був введений військовий стан та оголошена загальна мобілізація населення. Повномасштабна війна – це велике випробування матеріальних, духовних, моральних сил нації, держави та її збройних сил. Події останніх місяців в Україні засвідчили неспроможність міжнародних організацій (Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки і співробітництва в Європі) до забезпечення міжнародної безпеки, врегулювання міжнародного збройного конфлікту та протидії міжнародному тероризму держави-агресора.

За таких умов кадрові військовослужбовці Збройних Сил України, Національної гвардії України, Сил територіальної оборони та мобілізовані до цих структур громадяни стали єдиною силою, здатною зберегти суверенітет нашої держави та захистити цивільне населення від військової агресії.

Умови бойових дій, тотальна невизначеність майбутнього поста-

вили населення країни перед усвідомленням дії на нього зовсім нових стрес-факторів, населення країни опинилось у кризовій ситуації. До лав військових структур терміново були залучені тисячі цивільних громадян і колишніх військовослужбовців, що зумовило проблему їх адаптації до військової служби в умовах сьогодення.

Велика кількість досліджень була спрямована на вивчення адаптації як в теоретичному аспекті (Г. Сельє, О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, Ж. Піаже, Г.Налдджанян та інші). За останнє десятиліття були проведені дослідження, які поглибили знання у питаннях адаптації до кризових ситуацій.

Економіко-соціальні аспекти адаптації вивчали Г. Балл, Н. Татарнікова, Б. Ананьєв, О. Бондаренко, аспекти адаптації до діяльності в особливих та екстремальних умовах розкриті в роботах В. Невмержицького, Ю. Забродіна, Н. Агаєва, адаптивний потенціал особистості розглядали Р. Кеттелл, Б. Ананьєв, Л. Анциферова, А. Маклаков.

Проблема психологічної адаптації військовослужбовців до умов бойових дій та несення військової служби стоїть як ніколи гостро. Ефективна та якісна діяльність військовослужбовця будь-якої військової структури залежить від його особистої здатності ефективно адаптуватися як до загальних зовнішніх загроз, так і до умов міжособистісної взаємодії в середині соціальної групи військового підрозділу.

У своїх працях висвітлювали проблему адаптації військових до умов військової служби, бойових умов А. Маклакова, В. Ягупов, М. Решетніков, Л.Гребінь, Л. Юрьєва, Н. Тарабріна, О. Вертягіна. Адаптація вивчається у сталому професійному середовищі (адаптація до умов несення військової служби, виконання професійних обов'язків). Також увага приділялася вивченню адаптації військових до участі безпосередньо у бойових діях та до психологічної реабілітації учасників бойових дій, здебільшого до подолання посттравматичного синдрому.

Понад 70 років у Європі не було війн такого масштабу, була відсутня потреба у загальній мобілізації населення. У зв'язку з чим актуальною темою є дослідження психологічних особливостей

адаптації військовослужбовців до загальної мобілізації: чи впливає попередній бойовий досвід на адаптивний потенціал військовослужбовця. Важливою умовою дослідження є те, що дослідженні не є діючими кадровими військовими і до початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року були цивільними громадянами.

Отже, у сучасній психологічній науці все більшого значення набуває дослідження адаптаційного потенціалу особистості, його значення та структури. Так особистість постає не як пасивна фігура, на яку впливають зовнішні сили, а як активний суб'єкт, що сам впливає на своє життя і діяльність.

Термін «ресурси» у самому загальному розумінні означає «запас, джерело» або «засоби, що дозволяють за допомогою певних перетворень отримати бажаний результат».

У психології поняття «ресурс» використовується для визначення різноманітних рівнів регулювання життєдіяльності: фізичні, соціально-психологічні, соціальні, духовні, матеріальні та інші ресурси. У загальному розумінні психологічного поняття «ресурс» розглядається як джерело сили, певна сукупність цінностей та резервів, що дають змогу впоратися з важкими життєвими ситуаціями, вирішувати важливі, життєво необхідні завдання повсякденної життєдіяльності [1]. Незважаючи на велику кількість досліджень у психології з проблеми феномену адаптації та особистісного адаптаційного ресурсу, немає цілісного уявлення про ці явища.

Існують різні підходи до розуміння особистісного адаптаційного потенціалу, внаслідок чого не сформована єдина система понять, не систематизовані класифікації ресурсів, їх властивостей та критеріїв. Терміни «психологічні ресурси», «особистісні ресурси», «адаптаційні ресурси» в психології застосовуються для позначення широкого кола біоенергетичних, нейродинамічних ресурсів, характерологічних, вольових властивостей особистості, інтелектуальних, властивостей її оточення, системи її стосунків в соціумі.

Важливою є концептуалізація адаптаційного потенціалу як інтегрованого утворення, яке поєднує в складну систему психічні, психологічні та соціально-психологічні властивості та якості, що актуалізуються особистістю для створення та реалізації нових програм

та стратегій поведінки у змінюваних умовах життєдіяльності [2].

Особистісні та психологічні ресурси є основою для формування стратегій поведінки. Особистісні ресурси як індивідуальні можливості людини і стратегії поведінки сукупно формують механізми психічної регуляції подолання дискомфортного стану і характеризують сутність цього процесу. Подолання дискомфортного стану є процесом формування та реалізації когнітивних і поведінкових дій, зусиль, а також захисно-приспосувальних емоційних реакцій, спрямованих сукупно на реалізацію вимог середовища (як внутрішнього, так і зовнішнього). Цей процес містить когнітивний, афективний, поведінковий компоненти, у яких проявляється регулювальна функція [3].

Загалом тема ресурсів особистості охоплює широке коло актуальних проблем ресурсного забезпечення людини як суб'єкта діяльності, серед них:

- потенціали і ресурси адаптації до екстремальних умов діяльності;
- ресурси подолання професіональних і особистісних криз;
- ресурси збереження особистісного здоров'я;
- зумовленість активності суб'єкта діяльності від наявності внутрішніх та зовнішніх ресурсів;
- технології збереження копінг-ресурсів, їх відновлення [4, с. 92].

Від змісту наявних у особистості адаптаційних ресурсів, можливості їх своєчасного і правильного використання безпосередньо залежить ефективне подолання нею стресової (екстремальної) ситуації з мінімізацією наслідків негативного впливу на психофізіологічний стан.

Вивченням феномену адаптаційного ресурсу особистості займалися як вітчизняні вчені так і зарубіжні. З українських вчених можна виділити О. Штепа, І. Ващенко, В. Гранд, В. Казібекова, Т. Ткачук та інші, з зарубіжних вчених А. Адлер, К. Юнг, Р. Лазарус, С. Хобфолл, З. Фрейд, К. Роджерс, С. Мадди та інші, а також вивченням цієї проблеми займалися радянські вчені Д. Леонтьєв, В. Бодров, А. Петровський, Т. Коюкова, Л. Виготський та інші.

Під адаптаційними ресурсами особистості частіше за все мають

на увазі індивідуально-психологічні особливості, які з більш високим рівнем психологічного благополуччя та з більш успішним виконанням різних видів діяльності. Особистісні ресурси мають генезис і піддаються корекції та розвитку. Серед особистісних ресурсів дослідники розглядають такі складові: життєстійкість S. Maddi, локус контролю J. Rotter, толерантність до невизначеності D. McLain, базисні переконання R. Janoff-Bulman, емоційний інтелект Д. Гоулмена, Г. Гарднера, Дж. Майєра, П. Саловея, оптимізм С. Carver, М. Scheier, М. Seligman, Д. Карузо, резилентність Neenan M, G. Bonnano, почуття зв'язності A. Antonovsky, майстерність L. Pearlin, С. Schooler, самоефективність А. Bandura, М. Rutter, суб'єктивну вітальність R. Ryan, С. Frederic, надію С. Snyder et al, копінг-стратегії А. Maslow, К. С. Максименко, R. Lazarus, Е. Heim, емоційно-вольові якості (І.Д. Бех, Р. Ассаджіолі, З.Стоунс, В.К. Калін, В.І. Селіванов, Келлі Макгонігал, В.А. Іваннікова, Є.П.Ільїн, К.Н. Корнілов, В.А. Крутецький, А.Ц. Пуні, П.І.Розмислов, С.М.Рівес та ін.), темперамент (І. Павлов, К. Леонгард, Т.О. Блюміна, А.О. Овчаров, Г. Айзенк, К. Юнг та інші), стресостійкість Н. Eysench, R. Cattell, Н. Selye, І. П. Павлов, В.Д. Небиліцин та інші ресурсні характеристики.

У психологічній науці до адаптаційних ресурсів відносять фізіологічні та типологічні особливості особистості, особистісні якості, когнітивні процеси, знання, навички, соціальну підтримку, та досвід, що набуваються. Крім того, навички оперування ресурсами у важких життєвих ситуаціях також можуть розглядатися як самостійні ресурси.

С. Хобфолл класифікував особистісні ресурси за такими критеріями:

- за відношенням до особистості: внутрішні та зовнішні;
- щодо джерела локалізації: об'єктивні, особисті, матеріально-енергетичні;
- за рівнем значимості: первинні, вторинні, інші.

Згідно з концепцією збереження ресурсів Хобфолла під час свого існування суб'єкт діяльності намагається зберігати, захищати, відновлювати та консервувати особистісні ресурси. Відчуття психологічної загрози, надмірного стресового навантаження взаємо-

пов'язане з виснаженням ресурсного потенціалу особистості та необхідністю довготривалого його відновлення. Виснаження особистості виникає тоді, коли адаптаційні можливості людини перевищено, а ресурси виснажені або не задіюються [4, с. 94].

Вітчизняні дослідники мають різні підходи до розуміння особистісного адаптаційного потенціалу.

У дослідженнях О. Сафіна і Ю. Кузьменко визначаються психологічні характеристики, що утворюють адаптаційний потенціал і підвищують стійкість людини до впливу психотравмуючих чинників природного середовища. До таких характеристик ці автори зараховують: локус контроль, що виявляється в суб'єктивній впевненості щодо власної здатності і готовності долати важкі обставини життя; психологічну зрілість особистості, що виражається у зрілому ставленні до свого життя, розумному балансі оцінок минулого, майбутнього і теперішнього; когнітивні ресурси подолання, засновані на знаннях людини про механізми і закономірності певних явищ, імовірності їхнього виникнення; здатність до суб'єктивного ймовірнісного прогнозування, що дає змогу здійснювати випереджувальне налаштування функціональних систем до майбутніх подій, підготуватися до очікуваних негативних подій заздалегідь; впевненість у соціальній підтримці й об'єктивній можливості подолання негативних подій [4].

У своїх дослідження О.В. Колісник пов'язує адаптаційний потенціал особистості з пошуком нею життєвих стратегій, які дадуть змогу реалізовувати потреби, що диктуються соціальною дійсністю та особливостями самоідентифікації. Ідентифікацію визначається як властивість людини, що проявляється у пошуку відчуття власної приналежності до цінностей певної соціальної групи, а також можливості репрезентації себе як окремої особистості через різні рівні прояву адаптаційного потенціалу. О.В. Колісник визначила типологізації проявів особистісного потенціалу на основі ціннісних пріоритетів особистості та її смислоутворюючих програм. Як такі програми вона виділяє життєвий добробут, життєвий успіх, самореалізацію особистості. Програма життєвого добробуту передбачає отримання комфорту, здобуття різноманітних життєвих благ,

необхідних особистості для відчуття щастя і власної повноцінності, ставлення до оточуючих як до джерела або засобу задоволення власних потреб, бажання догодити тим, від кого залежить отримання необхідних благ. Програма життєвого успіху передбачає реалізацію власних планів, ідей і задумів з урахуванням їх подальшого суспільного визнання, тобто орієнтує життя людини в основному на зовнішні результати. Програма самореалізації особистості передбачає розкриття її творчого потенціалу, вихід із зони комфорту, свободу від соціальних стереотипів, опору на власні настанови та цінності [5].

Своє визначення адаптаційного потенціалу виклали О.П. Саннікова й О.В. Кузнецова. Ґрунтуючись на розумінні адаптивності як загальної фундаментальної властивості живих саморегульованих систем здійснювати зміни в напрямі підтримки рівноваги відношень із середовищем. Адаптивність особистості цими авторами визначається як особлива властивість особистості, що характеризує «здатність до внутрішніх психологічних і зовнішніх поведінкових перетворень, перебудов, спрямованих на збереження або відновлення рівноважних відношень особистості з мікро- і макро-соціальним середовищем у разі виникнення змін середовища» [6].

Дослідник М. С. Корольчук пов'язує адаптаційні можливості із базовими психофізіологічними процесами та активаційними механізмами [7, с. 208]. Адаптивна спроможність при цьому являє собою здатність організму здійснювати адаптогенні перебудови [7, с. 208].

Аналіз публікацій щодо адаптаційного потенціалу особистості показав широту застосування цього терміну. У сучасній науці немає єдиного погляду як загалом на проблему особистісного адаптаційного потенціалу особистості, так і на його елементи. Адаптаційним потенціалом досить часто називають поєднання своєрідних індивідуально-психологічних якостей особистості.

Ефективне використання особистісного потенціалу у процесі адаптації залежить від конкретної ситуації та власних можливостей особистості.

Велику роль грають в успішній адаптації до складних життєвих

обставин такі особистісні ресурси як здібності та навички людини, а також і середовищні ресурси: наявність моральної, емоційної та інструментальної допомоги соціального оточення людини.

Успішно адаптується психологічно стійка особистість, яка емоційно стабільна, з розвинутими вольовими якостями та здатністю реалізовувати свої цілі незважаючи на зовнішні впливи.

Аналіз наукової літератури щодо сутності та ролі адаптаційних ресурсів, які забезпечують адаптацію військовослужбовців дозволили зрозуміти, що вони відіграють важливе значення для успішної адаптації комбатантів до службово-бойової діяльності.

Ми зробили припущення, що серед інших адаптаційних ресурсів, особистісні ресурси відіграють провідну роль в успішній адаптації військовослужбовців до службово-бойової діяльності. Ці теоретичні припущення конкретизуємо у емпіричних:

- існують якісні відмінності у рівнях адаптованості військовослужбовців до службово-бойової діяльності;
- основою успішної адаптації є різноманітні ресурси, але ключовим з них є особистісні ресурси;
- наявність попереднього бойового досвіду впливає на розвиток особистісних ресурсів, які дозволять більш успішно адаптуватися до службово-бойової діяльності.

Нами було проведене емпіричне дослідження з метою вивчення особистісних ресурсів, що забезпечують адаптацію військовослужбовців до загальної мобілізації.

Аналіз теоретичних джерел з проблеми адаптації фахівців екстремальних професій дає нам можливість виділити нижченаведені психодіагностичні методики для нашого дослідження:

- 1) опитувальник оцінювання стану адаптації «ОСАДА» (С. І. Яковенко);
- 2) шкала резилієнсу Коннора-Девідсона (Connor & Davidson, 2003);
- 3) методика «Вольові якості особистості» (М.В. Чумаков);
- 4) тест життєстійкості (S. Maddi, переклад і адаптація Д. О. Леонтьєва, О. І. Расказової);

Емпірична частина дослідження проводилася у жовтні 2022

року на базі благодійної організації «Благодійний фонд «ВЕТЕРАН ХАБ ++» у м. Вінниця. У ньому взяли участь 30 військовослужбовців Національної Гвардії України віком від 20 до 55 років, всі респонденти чоловічої статі, які були мобілізовані від початку повномасштабної війни з Російською Федерацією 24 лютого 2022 року. Всі респонденти мають досвід попередньої військової служби (строкова служба або службу за контрактом).

Вибірка була розділена на дві групи по 15 чоловік у кожній в залежності від наявності попереднього бойового досвіду. Опитувальники були подані у друкованому вигляді і заповнювалися респондентами самостійно.

Емпіричне дослідження проводилось у двох групах респондентів, а саме серед військовослужбовців з бойовим досвідом (далі – Група 1) та без нього (далі – Група 2). Вікові показники опитаних в межах 21-55 років. Вікове розподілення в групах є рівномірним та приблизно однаковим.

Результати отримані за методикою «Опитувальник оцінювання стану адаптації «ОСАДА» (С.І. Яковенко)». Проведення діагностичної процедури за методикою «Опитувальник оцінювання стану адаптації «ОСАДА» (С.І.Яковенко)» дозволило виявити рівень адаптації військовослужбовців до кризових ситуацій, а саме до умов загальної мобілізації. Дані отримані у результаті дослідження подані нами у вигляді відсоткового співвідношення рис.1.

Рис.1 Відсоткове співвідношення результатів за методикою «Опитувальник оцінювання стану адаптації «ОСАДА» (С.І. Яковенко)»

По Групі 1. За шкалою задоволення собою, своїм психічним станом - 47% опитаних задоволені собою та психологічним станом, 53% - відчувають нормальну напруженість. За шкалою задоволення ситуацією та її динамікою 60% респондентів задоволені та 40% відчувають нормальну напруженість. За шкалою задоволення сферою міжособистісних відносин 47% - задоволені та 53% відчувають нормальне напруження. За шкалою задоволення своїм функціональним станом 40% - задоволені та 60% - відчувають невелике невдоволення. За шкалою задоволення життєдіяльністю 53% - задоволені, 40% - відчувають невелике невдоволення та 7% - відчувають субекстремальне напруження.

Загалом по Групі 1 – 33% успішно адаптувалися, 67% відчувають нормальну напруженість, що є нормальним для даної ситуації.

По Групі 2. За шкалою задоволення собою, своїм психічним станом - 53% опитаних задоволені собою та психологічним станом, 40% - відчувають нормальну напруженість, 7% - відчувають субекстремальне напруження. За шкалою задоволення ситуацією та її динамікою 60% респондентів задоволені та 26% відчувають нормальну напруженість та 14% - відчувають субекстремальне напруження. За шкалою задоволення сферою міжособистісних відносин 47% - задоволені та 47% відчувають нормальне напруження та 6% - відчувають субекстремальне напруження. За шкалою задоволення своїм функціональним станом 73% - задоволені та 27% - відчувають невелике невдоволення. За шкалою задоволення життєдіяльністю 53% - задоволені, 47% - відчувають невелике невдоволення.

Загалом по Групі 2 – 40% успішно адаптувалися, 53% відчувають нормальну напруженість, що є нормальним для даної ситуації та 7% - перебувають в субекстремальному напруженні.

Після спілкування з респондентами, що перебувають в субекстремальному напруженні було з'ясовано причину їхнього стану. По Групі 1 – респондент відчуває напруження через бажання перебувати в гущі подій на лінії зіткнення, а не виконувати завдання в тилу. По Групі 2 – респондент відчуває психологічне напруження через переживання за рідних, що знаходяться на передовій. Пе-

реживання через ситуацію також пов'язано з перебування рідних на передовій. А респондент, що відчуває напруження в сфері міжособистісних відносин виявився інтровертом.

Виходячи з вищевикладених результатів, адаптація обох груп пройшла успішно. У Групі 1 успішно адаптувалися 33 % респондентів, у Групі 2 успішно адаптувалися 40% респондентів, що на 7% більше ніж у Групі 1. У Групі 1 нормальну напруженість відчувають 67% респондентів, у Групі 2 - 53%, що на 14% менше, ніж у Групі 1. У кожній групі 7% респондентів перебувають в субекстремальному напруженні.

Результати отримані за методикою «Шкала резилієнс Коннора-Девідсона (K. Connor, J. Davidson, 2003)». Проведення діагностичної процедури за методикою «Шкала резилієнс Коннора-Девідсона (K. Connor, J. Davidson, 2003)» дозволило виявити рівень психологічної пружності, здатності відносно добре справлятися з важкими ситуаціями.

Дані отримані у результаті дослідження подані нами у вигляді відсоткового співвідношення рис. 2.

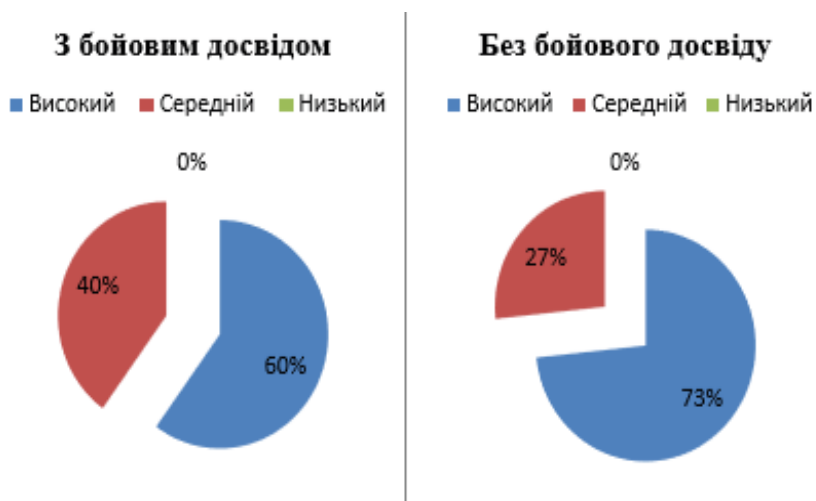

Рис. 2 Відсоткове співвідношення результатів за методикою «Шкала резилієнс Коннора-Девідсона (K. Connor, J. Davidson, 2003)»

По Групі 1 – 60% респондентів показали високий рівень та 40% середній.

По Групі 2 – 73% опитаних – високий рівень та 27% середній.

Виходячи з вищевикладеного, в обох групах маємо високий рівень резилієнтості. Високий рівень резилієнтості у Групі 1 виявлено у 60% респондентів, у Групі 2 - 73%, що на 13% більше, ніж у Групі 1. Високий рівень психологічної пружності свідчить про наявність у респондентів високої здатності відновлюватися, змінюватися, пристосовуватися після стресових подій та важких ситуацій.

Середній рівень резилієнтості у Групі 1 мають 40% респондентів, у Групі 2 - 27%, що на 13% менше ніж у Групі 1.

Результати отримані за методикою «Вольові якості особистості» (М.В. Чумаков). Проведення діагностичної процедури за методикою «Вольові якості» (М.В. Чумаков) дозволило визначити загальний рівень розвитку волі, а також окремі вольові якості особистості, такі як відповідальність, ініціативність, рішучість, самостійність, витримку, наполегливість, енергійність, уважність, цілеспрямованість. У вигляді співвідношення отримані дані подані рис. 3.

Рівні шкал "Вольові якості особистості" військових з бойовим досвідом

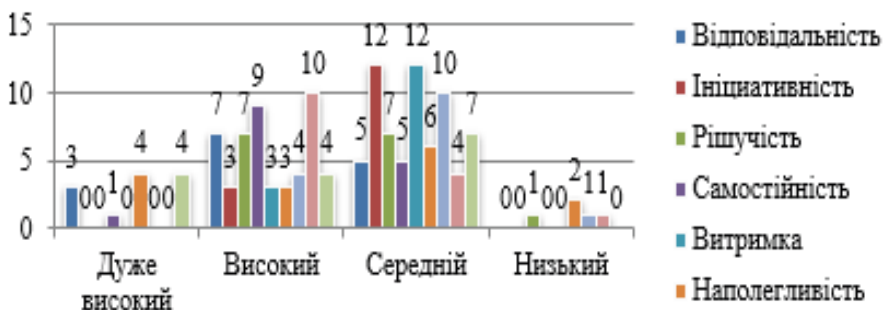

Рис.3 Рівні шкал «Вольові якості особистості» (М.В. Чумаков) в групі з бойовим досвідом.

Були отримані наступні результати дослідження. По Групі 1. За шкалою Відповідальність: 20% - дуже високі показники, 46% - ви-

сокі показники та 44% - середні показники. За шкалою Ініціативність: 20% - високі показники, 80% - середні показники. За шкалою Рішучість: 47% - високі показники, 47% - середні показники, 6% - низькі показники. За шкалою Самостійність: 7% - дуже високі показники, 60% - високі показники, 33% - середні показники. За шкалою Витримка: 20% - високі показники, 80% - середні показники. За шкалою Наполегливість: 27% - дуже високі показники, 20% - високі показники, 40% - середні показники, 13% - низькі. За шкалою Енергійність: 27% - високі показники, 66% - середні показники, 7% - низькі показники. За шкалою Уважність: 66% - високі показники, 27% - середні показники, 7% - низькі показники. За шкалою Цілеспрямованість: 27% - дуже високі показники, 27% - високі показники, 46% - середні показники. Отримані загальні дані по Групі 1 подані у вигляді відсоткового співвідношення рис 4.

З бойовим досвідом

Рис. 4 Відсоткове відношення загальних результатів по методиці «Вольові якості особистості» (М.В. Чумаков) в Групі 1.

Загальні результати: 33% - дуже високі показники, 27% - високі показники. 40% - середні показники. Отримані дані подані у вигляді співвідношення рис 5.

По Групі 2. За шкалою Відповідальність: 66% - дуже високі показники, 20% - високі показники та 14% - середні показники. За шка-

лою Ініціативність: 27% - дуже високі показники, 46% - високі показники, 27% - середні показники. За шкалою Рішучість: 33% - високі показники, 47% - середні показники, 20% - низькі показники.

Рівень шкал "Вольові якості особистості" військових без бойового досвіду

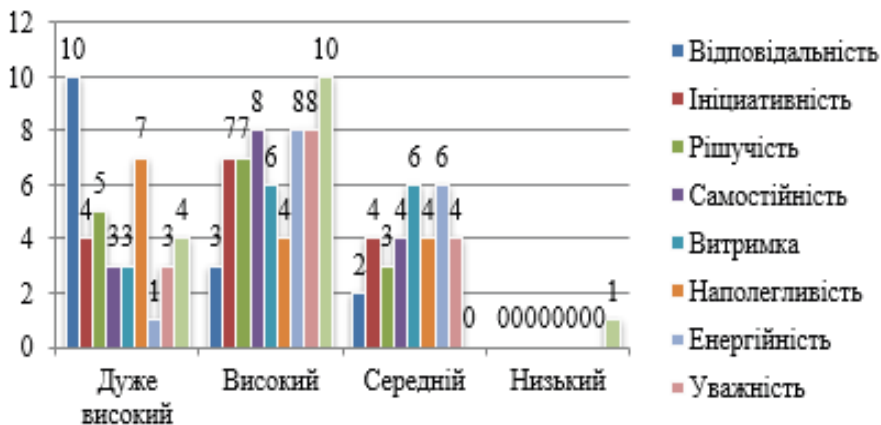

Рис. 5 Рівні шкал «Вольові якості особистості» (М.В. Чумаков) в групі без бойового досвіду.

За шкалою Самостійність: 20% - дуже високі показники, 53% - високі показники, 27% - середні показники. За шкалою Витримка: 20% - дуже високі показники, 40% - високі показники, 40% - середні показники. За шкалою Наполегливість: 46% - дуже високі показники, 27% - високі показники, 27% - середні показники, 13% - низькі. За шкалою Енергійність: 7% - дуже високі показники, 53% - високі показники, 7% - середні показники. За шкалою Уважність: 20% - дуже високі показники, 53% - високі показники, 27% - середні показники. За шкалою Цілеспрямованість: 27% - дуже високі показники, 66% - високі показники, 7% - низькі показники. Отримані загальні дані подані у вигляді відсоткового співвідношення у рис. 6.

Без бойового досвіду

Рис. 6 Відсоткове відношення загальних результатів по методиці «Вольові якості особистості» (М.В. Чумаков) в Групі 2.

Загальні результати: 46% - дуже високі показники, 27% - високі показники, 27% - середні показники.

Виходячи з вищевикладених результатів, можна зробити такі висновки: у Групі 1 дуже високий підсумковий бал мають 33% респондентів, у Групі 2 – 46%, що на 13% більше ніж у Групі 1. Високий бал у Групі 1 мають 27%, у Групі 2 також 27% респондентів. Високий підсумковий бал отримують відповідальні, енергійні, цілеспрямовані, незалежні, рішучі, ініціативні респонденти. Таки люди добре виконують свої обов'язки, самостійно приймають рішення, мають лідерський потенціал, мають чіткі життєві цілі і бажання їх досягати. Імовірно, випробовувані з дуже високим загальним балом за тестом можуть бути більш фрустрованими і напруженими.

Середній підсумковий бал у Групі 1 мають 40% респондентів, у Групі 2 – 27%, що на 13% менше, ніж у Групі 1.

Результати, отримані за методикою «Тест життєстійкості» (С. Мадді, переклад і адаптація Д.О. Леонтьєва, Є.І. Рассказової). Проведення діагностичної процедури за методикою «Тест життєстійкості» (С. Мадді, переклад і адаптація Д. О. Леонтьєва, Є. І. Рассказової). Отримані дані дослідження по Групі 1 подані у вигляді співвідношення у рис. 7.

Рівень за шкалами «Тест життєстійкості» С. Мадді військових з бойовим досвідом

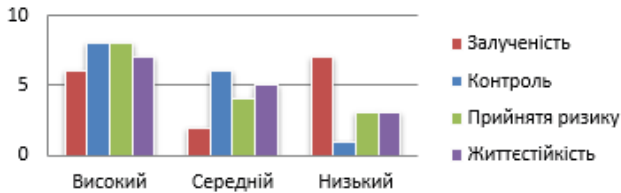

Рис. 7 Рівні шкал по методиці «Тест життєстійкості» (С. Мадді, переклад і адаптація Д. О. Леонтьєва, Є. І. Рассказової) в Групі 1.

Отримані загальні дані подані у вигляді відсоткового співвідношення рис. 8.

Рівень життєстійкості військовослужбовців з бойовим досвідом

Рис. 8 Відсоткове відношення загальних результатів по методиці «Тест життєстійкості» в Групі 1.

По Групі 1. Шкала «Залученість» - 40% опитаних високий рівень, 13% - середній рівень та 47% - низький рівень; Шкала «Контроль» - 53% респондентів високий рівень, 40% - середній рівень та 7% низький рівень; Шкала «Прийняття ризику» - 53% опитаних високий рівень, 27% - середній рівень та 20% - низький рівень; Загальний показник «Життєстійкість» - 47% - високий рівень, 33% - середній рівень та 20% - низький рівень.

Переважна більшість респондентів Групи 1 (Проектний спосіб життя) мають високий показник по всім трьом шкалам: залученість, прийняття ризику, контролю. Такі особистості прагнуть до розвитку за рахунок отримання знань через досвід, як позитивний, так

і негативний. Вони усвідомлюють власні ресурси. Переконані, що самі вибирають свій шлях і кожен раз створюють новий метод подолання виникаючих труднощів.

Конформний спосіб життя має низький показник прийняття ризику та контролю, шкала залученості має середній показник. Таким особистостям притаманно уникати будь-яких труднощів.

Адаптаційний спосіб життя має середній показник залученості та контролю, шкала прийняття ризику має низький показник. Такі особистості намагаються пристосовуватися до усіх змін у житті, навіть якщо відчувають дискомфорт.

Прогнозуючий спосіб життя має високі показники контролю та прийняття ризику, середній показник залученості. Такі особистості усвідомлюють власні ресурси і сприймають життєві труднощі, як можливість їх використати.

Результати дослідження за методикою «Тест життєстійкості» (С. Мадді, переклад і адаптація Д. О. Леонтьєва, Є. І. Рассказової) подані у вигляді співвідношення рис. 9.

**Рівень за шкалами "Тест життєстійкості" С. Мадді
військові без бойового досвіду**

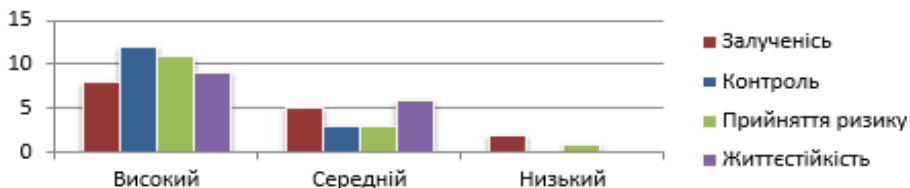

Рис. 9 Рівні шкал по методиці «Тест життєстійкості» (С. Мадді), переклад і адаптація Д. О. Леонтьєва, Є. І. Рассказової) в Групі 2.

По Групі 2. Шкала «Залученість» - 53% опитаних високий рівень, 33% - середній рівень та 14% - низький рівень; Шкала «Контроль» - 80% респондентів високий рівень, 20% - середній рівень; Шкала «Прийняття ризику» - 73% опитаних високий рівень, 20% - середній рівень та 7% - низький рівень.

Отримані загальні дані подані у вигляді відсоткового співвідношення у рис.10.

Рівень життєстійкості військовослужбовців без бойового досвіду

Рис 10 Відсоткове відношення загальних результатів по методиці «Тест життєстійкості» (С. Мадді) в Групі 2.

Загальний показник «Життєстійкість» - 60% - високий рівень, 40% - середній рівень.

Переважає більшість респондентів Групи 2 (Проектний спосіб життя) мають високий показник по всім трьом шкалам: залученість, прийняття ризику, контролю. Такі особистості прагнуть до розвитку за рахунок отримання знань через досвід, як позитивний, так і негативний. Вони усвідомлюють власні ресурси. Переконані, що самі вибирають свій шлях і кожен раз створюють новий метод подолання виникаючих труднощів.

Розглянувши вищевикладені дані, можна зробити наступні висновки: переважна більшість респондентів в обох групах мають високий загальний показник життєстійкості - у Групі 1 47%, у Групі 2 60%, що на 13% більше, ніж у Групі 1. Високу життєстійкість характеризує особистість як впевнену у своїх силах та здатну справлятися зі стресом, не втрачаючи працездатність.

Середній показник життєстійкості у Групі 1 мають 33% респондентів, у Групі 2 20%, що на 13% менше, ніж у Групі 1. Такі особистості не схильні до стресу у звичайних життєвих ситуаціях. У незнайомих стресових ситуаціях впевнені у собі і досить активні, але швидко втомлюється. Через високу напруженість можуть втратити працездатність, погіршитися здоров'я.

Низький показник життєстійкості досить високий у Групі 1 20%, у Групі 2 цей показник складає всього 7%, що на 13% менше, ніж у Групі 1. Особистість з низьким показником життєстійкості не-

впевнена у власних силах, тяжко справляється зі стресом, навіть незначне напруження може визвати погіршення працездатності та здоров'я.

Таким чином, за результатами дослідження було виявлено, що більшість респондентів в обох групах успішно адаптувалися до зазначених умов, а також мають високі показники особистісних ресурсів за зазначеними вище методиками. Різниця у показниках групи з бойовим досвідом (Група 1) та без бойового досвіду (Група 2) виявилася незначною. Перспективою подальшого дослідження може стати дослідження впливу різноманітних факторів на адаптацію військовослужбовців до виконання службово-бойової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

Беспалько М. Теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми копінг-ресурсів особистості у психології. Knowledge, Education, Law, Management. 2020. № 7 (35). С.90-96.

Литвиненко О.Д. Внутрішня структура адаптаційного потенціалу як системи адаптивностей. Збірник наукових праць. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». Острог: Вид-во НаУОА, листопад 2018. № 7. С. 59–63.

Галян А.Г. Особистісні ресурси адаптації майбутніх медичних працівників до професійної діяльності: дис. канд. психол. наук: 19.00.01. Луцьк, 2016. 234 с.

Сафін О., Кузьменко Ю. Особливі умови життєдіяльності та адаптаційний потенціал особистості: психологічний аспект. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки. 2016. № 1 (3). С. 195–209.

Колісник О.В. Адаптаційний потенціал як складова ідентифікаційних стратегій особистості. Sociology. 2015. № 8 (124). С. 59–63.

Санникова О.П., Кузнецова О.В. Адаптивність личности: монографія. Одесса: Издатель Н.П. Черкасов, 2009. 258 с.

Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навч. посіб. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2017. 505 с.